

Merkityksenmuuttumisteorioita.

Muutamia reunamuistutuksia.

Tuskin mitään sanaa on sodan aikaisessa poliittisessa sanomalehdistössä käytetty niin paljon kuin aikoinaan sanaa *maihinnousu*. Eihän tämä sana sinänsä merkitse muuta kuin maihin nousemisen toimenpidettä. Mutta mitä kaikkea siihen onkaan mahdutettu! Eihän se sotilaallisesti

merkinnytkään vain maihin nousua, vaan ehkä yhtä suuressa ellei suuremmassa määrin maihin laskeutumista ilmasta käsin. Ja tämän asiallista todellisuutta ilmaisevan merkityksensä rinnalla, mikä tavaton määrä erilaisia poliittisten hermojännitysten aiheuttamia merkityskomplekseja sisältyykään tähän sanaan sen mukaan, minkä sotaikäyväen maan kannalta asiaa katsottiin. Maihinnousu-sana on siten merkitykseltään sekä asiallisen todellisuuden kannalta että mitä erilaisimman tunnepitoisuutensa vuoksi muuttunut kokonaan toiseksi, kuin mitä se rauhanaikaisessa arkikielessä on tarkoittanut.

Sanain merkitystä on jo tosin kauan kielitieteessä tutkittu, mutta merkityksen muuttumisen syitä koskeva kysymys on oikeastaan vasta viime vuosikymmenien aikana astunut etualalle. Tunnettu ranskalainen kielentutkija ANTOINE MEILLET on teoksessaan »Historiallinen kielitiede ja yleinen kielitiede»¹ tutkinut myös sanain merkityksen muuttumista ja esittää tällöin kolme huomattavaa syytä, joihin merkityksen muuttuminen perustuu. Ensimmäistä niistä, nim. lauseyhteyden aiheuttamaa, siis syntäktistä syytä, Meillet valaisee latinan *homo* (ihminen, mies) -sanan kehittymisellä ranskan sanaksi *on*, josta, kuten tunnettua, on tullut epämääräistä henkilöä tarkoittava pronomini. Tämän kehittymisen tanskalainen romanisti KR. NYROP² arvelee johtuneen germaanisista vaikutuksista ja ehkä suoranaisena lainana germaanisesta *man*-sanan käytöstä. Tarvitsee kuitenkin vain verrata tämän sanan käyttöä vulgäärilatinalaisissa ja muinaisranskalaisissa teksteissä vakuuttuakseen siitä, että tällainen merkityksen muuttuminen on voinut syntyä ranskan kielessä täysin itsenäisesti ilman mitään vieraita vaikutuksia, saati suoranaisia lainoja. Ruotsalaisen Löfqvistin julkaisemassa, todennäköisesti 3. vuosisadalla syntyneessä tekstissä³ sanotaan esim. *ea hora qua incipit homo hominem cognoscere* ('sinä hetkenä, aikana, jolloin ihminen alkaa tuntea toisensa') tai 5. vuosisadalla eläneen Pavian piispan Ennodiuksen kirjoituksissa: *quia homo non corrigitur ex iniusto* ('koska ihminen ei korjaannu, parannu vääryydestä'), joissa kummassakin lauseessa *homo* selvästi lähentelee epämääräistä henkilöä, saksan tai ruotsin *man*-sanan merkitystä. Saman huomaamme myös, jos vertaamme vanhimmissa muinaisranskan teksteissä esiintyvää *on*-sanan käyttöä: *si cum om par dreit son fradra salvar dift* ('niinkuin miehen pitää oikeutta myöten pelastaa, auttaa veljeään')⁴ tai *pur sum seigneur deit hum sufrir destreiz* ('herransa tähden pitää miehen kärsiä ahdistusta')⁵.

Syntaktisiin syihin perustuvina esimerkkeinä Meillet mainitsee vielä ransk. sanojen *pas* (lat. *passum* askel) ja *rien* (lat. *rem* asia) merkityksen muuttumisen, jolloin ne usein käytettyinä kieltosanojen yhteydessä vähitellen menettävät alkuperäisen tarkoituksensa ja muuttuvat kiellon johdosta pelkiksi kieltosanoiksi, merkityksinään 'ei' tai 'ei mitään'. On itsesääntään ymmärrettävää, että ajatus 'ei asiaa' vie ajatukseen 'ei mitään', mutt-

¹ Linguistique historique et linguistique générale, Paris 1926.

² Grammaire historique de la langue française, V.

³ *Silviae vel potius Aetheriae peregrinatio ad loca sancta.*

⁴ Serment de Strasbourg, IX vuosisadalta.

⁵ Chanson de Roland, XII vuosisadan alkupuoliskolta.

'askelta' merkinneen sanan siirtyminen kiellon yhteydessä pelkäksi 'ei'-käsitteen ilmaisimeksi vaatii pienen selityksen. Oltuaan alkuaan liikkumista merkitsevän verbin yhteydessä esim. lauseessa, joka merkitsi 'et m e n e askeltakaan', ja tultuaan analogisesti muidenkin verbien yhteyteen 'et n ä e askeltakaan', 'et y m m ä r r ä askeltakaan' (vrt. suom.: »et juo tippaakaan», »et ymmärrä tippaakaan») tämä 'ei askeltakaan' muuttui vähitellen merkitsemään 'ei ollenkaan', 'ei lainkaan'. Se ilmaisi siis alkujaan jyrkkää kieltoa ja oli niin ollen hyvinkin tunnepitoinen, mutta kuten kaikki tunteet aikaa myöten laimenevat, niin tämäkin menetti alkuperäisen tunnevoimansa ja muuttui pelkäksi 'ei'-ilmaukseksi, jonka tapaamme varsinkin arkisessa puhekielessä: *faut pas mentir* (ei saa valehdella). Tähän *pas*-sanana merkityksen muuttumiseen ei siis riittänyt pelkästään se, että se lauseyhteydessä kieltoisan kanssa sai kielteävän merkityksen, kuten Meillet sanoo, vaan lisäksi tarvittiin sen alkuperäisen tunnepitoisuuden heikentymistä, jotta pelkkä kielto vailla minkäänlaista tunnearvoa on ollut kehityksen tuloksena.

Toinen sanan merkityksen muuttumiseen johtunut syy on Meillet'n mukaan itse sanalla ilmaistun *asian* muuttuminen. Hän mainitsee esimerkkinä sanat *papier* 'paperi' ja *plume* 'kynä', joiden tunnettu ja usein mainittu merkitys muuttuminen alkuperäisestä *papyrus*-kasvista ja hanhen sulasta, lat. *pluma*, perustuu itse näiden käsitteiden muuttumiseen, papyrus-kasvin tekniikan kehittyessä muuttuessa paperi-aineeksi ja hanhenkynän tultua korvatuksi teräs-, kulta- tai lasikynällä. Kuinka suuressa määrin tähän syyryhmään kuuluvain sanain merkityksenmuuttumisen selvittäminen on riippuvainen asiahistorian tuntemuksesta, näkyy esimerkiksi ransk. *envoyer aux galères*-sanonnan kehityksestä. Sillähän ymmärrettiin alkuaan kovaa kuritusrangaistusta, jolloin kaleerilainvoille lähetetty sai päiväkaudet ruoskan heiluessa hänen ympärillään soutaa raskasta laivaa. Kun myöhemmin airojen käyttö laivoissa korvattiin muilla kuljetusneuvoilla, siirrettiin kaleerivangit eli -orjat vankiloihin, mutta vanha sanonta *envoyer aux galères* on säilynyt, ja nimitys *galérien* tarkoittaa nykykielessä vain 'pakkotyövankia'. Sanonnassa *mener une vie de galérien* on enää vain hämärä muisto jäljellä siitä, mitä *galérien* alkuaan oli, ja sanonta tarkoittaa hyvin yleisesti 'kokea kovia kärsimyksiä'. Asian kehitys on siis vuosisatojen kuluessa olojen pakosta tuonut muassaan myös sanan merkityksen muuttumisen.

Kolmantena syynä, johon Meillet perustaa sanain merkityksen muuttumisen, hän mainitsee sanan siirtymisen yhteiskuntapiiristä toiseen. Tämä niin sanoaksemme *sosiologinen* syy onkin Meillet'n käsityksen mukaan kaikkein huomattavin: »Perustavaa laatua oleva totuus», hän sanoo, »on se, että sana, jolla yhteiskunnan yleiskielessä on yleismerkitys, tarkoittaa tämän yhteiskunnan jossakin ahtaammassa piirissä jotakin tarkemmin määrättyä esinettä, ja päinvastoin». Ihmisillä, jotka esim. harjoittavat samaa ammattia, on suuri määrä esineitä ja käsitteitä ja näitä käsitteitä ilmaisevia sanoja, joilla ei ole yleiskielessä vastinetta. Kaikissa kansoissa on sellaisilla yhteiskunnan ryhmillä kuin lakimiehillä, sotilailla, käsityöläisillä, ylioppilailla ja oppineilla oma erikoiskielinen sanastonsa. Sanan erikoismerkityksen täsmällinen ymmärtäminen riippuu siitä, missä

määrin sanaa käyttävät samassa ahtaassa ympäristössä elävät yksilöt, joiden kesken sanan lisäselitykset käyvät tarpeettomiksi; mutta niin pian kuin sana joutuu pois tuosta ahtaamman piiriin käytöstä laajempien piirien käyttöön, se usein muuttuu merkitykseltään epämääräisemmäksi. Kuvaavana esimerkkinä Meillet mainitsee latinan sanan *causa*, jolla roomalaisten lakimiesten piirissä oli merkitys 'oikeusjuttu', mutta joka yleiskielen käyttöön joutuneena sai epämääräisemmän merkityksen 'asia' ja on ranskan yleiskielessä perinnäisasuisessa muodossaan *chose* saanut merkityksen, joka lienee tämän kielen kaikkein epämääräisimpiä: se voi merkitä melkein mitä tahansa (vrt. *avant toutes choses* = 'ennen kaikkea'; *quelque chose* 'jotakin'; *monsieur chose . . .* 'herra, mikä hänen nimensä olikaan'). Ja sama latinan sana ranskalaisessa lainamuodossaan *cause*, jommoisena se on merkinnyt 'syytä', on niinkään yleiskielessä muuttunut merkitykseltään niin epämääräiseksi, että *à cause* tarkoittaa vain 'tähden' (vrt. *à cause de toi* 'sinun tähtesi'). Niin totta kuin onkin, että kysymyksessä oleva sosiaalinen syy on tämän *causa*-sanan merkityksen muuttumisessa ollut päätekijänä, se ei varmaankaan kaikissa tapauksissa olisi kyllin riittävä. Meillet sanoo tosin: »Jos on totta, että jonkin sanan merkityksen muuttuminen ei ole voinut tapahtua ilman, että sen olisi aiheuttanut jokin tietty teko tai tapahtuma (*une action définie*), niin yhteiskunnallisen rakenteen pohjalle perustuva periaate on ainoa mahdollinen, jonka huomioonottaminen on kylliksi tehoisa selvittämään useimmat tämántapaiset tosiasiat» (p. 217). Tämä on mielestämme ristiriidassa samalla sivulla esitettyyn ajatukseen verrattuna: »Olisi mielikuvituksellista luulla, että voitaisiin selittää kaikki merkityksen muutokset tämän periaatteen avulla», ja ennen kaikkea se on ristiriidassa sen tosiasian kanssa, että Meillet itse, kuten edellä olemme nähneet, puhuu tapauksista, joissa syntaktinen syy tai itse asian muuttumiseen perustuva syy on ollut merkityksen muuttumisen pohjana. Että sosiaalinen syy, kuten sanottu, on ollut päätekijänä latinan *causa*-sanan merkityksen kehityksessä, on ilmeistä, mutta on hyvin mahdollista, että tähän kehitykseen on ollut muitakin syitä vaikuttamassa. Jos nim. vertaa tämän sanan Suomessa käytettyjen vastineiden ruotsin *sak* ja suomen *asia* ja *juttu*-sanojen myöhäisempiä merkityksiä: ruots. *sak* sanoissa *sakförare* (asianajaja) ja lauseessa *det är en annan sak* tai *saksamma* ('se on toista' tai 'samantekevää') ja suom. *oikeusjuttu* ja *hyvä juttu!* (= 'hyvä on!'), niin näyttää ainakin luultavalta, että nämä myöhäisemmät merkitykset ovat syntyneet pikemmin lauseyhteyden ja tietyn tilanteen aiheuttamina kuin mistään sosiaalisiiin, yhteiskuntapiireihin perustuvista syistä. Voidaan myös ranskan *on*-sanan kohdalla esittää runsaita esimerkkejä siitä, että *tunne* on voinut aiheuttaa tämän indefiniittisen pronominin käytön melkein minkä persoonapronominin sijasta tahansa: milloin esim. ei tahdota hienotunteisuudesta sekaantua toisten asioihin, kuulee sanottavan esim.: *on s'amuse ici* (täällä pidetään hauskaa), kun tarkoitetaan sanoa: *vous vous amusez ici* (te pidätte hauskaa). Ja sanoihan jo Rousseau aikoinaan La Nouvelle Héloïse:ssa: »Le je est presque aussi scrupuleusement banni de la scène française que des écrits de Port-Royal, et les passions humaines, aussi modestes que l'humilité chrétienne, n'y

parlent jamais que par on» (*minä*-sanan käyttö on melkein yhtä tyystin karkoitettu ranskalaiselta näyttämöltä kuin Port-Royalin kirjoituksista, ja inhimilliset intohimot, yhtä vaatimattomat kuin kristillinen nöyryys, puhuvat niissä vain *on*-sanaa käyttäen’).

Katselkaamme sitten, miten on Meillet’n esittämän toisen esimerkin laita »yhteiskunnallisen rakenteen pohjalle perustuvan periaatteen kannalta a i n o a n a m a h d o l l i s e n a» merkityksen muuttumista selittävänä syynä. Kuten tunnettua keskiajalla aateliset ritarit muodostivat Ranskassa oman hallitsevan yhteiskuntaluokkansa ja heidän lempiajanvietteensä oli metsästys. Muinaisranskalaiset ritarilaulut kertovat laajalti, miten jahtihaukka oli metsästyksen opetettava ja miten nuoret aatelispojat harjoitettiin haukan hoitamiseen ja käyttöön metsästysretkellä, miten ja millä hetkellä se oli päästettävä lentoon ja miten se oli jälleen saatava kiinni. Tällaisista keskiaikaisista metsästäjäpiireistä ovat monen monet sanat joutuneet ranskan yleiskielen käyttöön, ja yhtenä niistä Meillet esittää *niais*-sanana historian. Hän lähtee tällöin latinan sanasta *nidus* (pesä), joka lienee alkujaan merkinnyt ’paikkaa, jossa istutaan’. Tästä sanasta on johdettu hypoteettinen muoto *nidiacem*, jota edellyttävät italian *nidiace* ja ranskan *niais*; nämä kumpikin merkitsevät ’pesässä olevaa (lintua)’ tai, niinkuin Brunetto Latini (13. vuosisadalla) teoksessaan *Trésor* (Aarre) sanoo: *niais est cil que on a trait dou nif* (*niais* on se, joka on otettu pesästä’). Haukallametsästäjään piirissä sellainen haukka on vielä harjoittamaton, taitamaton ja kömpelö. Kun tämä *niais*-sana metsästäjän kielestä siirtyi suuren yleisön käyttöön, hävisi haukkaa tarkoittava kömpelyyttä osoittava merkitys, sitä helpommin kun sanassa *niais* ei enää näkynyt jälkeäkään vanhasta *nidus*-sanasta ja sen pesää ja haukkaa tarkoittavasta merkityksestä: siitä syntyi kirjakielen merkitys ’hölmömäinen’, ’tyhmä’, ja se liittyy tavallisesti henkilöihin. Näin selittää Meillet. Hän ei lausu mitään arveluja siitä, mikä tuon sanan siirtymisen metsästäjän ahtaammasta piiristä laajempaan yleiskieleen olisi aiheuttanut tai milloin sen siirtyminen ja merkityksen muuttuminen olisi tapahtunut. Niin vaikeata kuin onkin mitään varmaa tällaisista seikoista päätellä, voitaneen kuitenkin samantapaisten tai ainakin muiden kielten niitä muistuttavien ilmiöiden valossa arvella, että uuden merkityksen käytön on täytynyt johtua affektin vaikutuksesta esim. samalla tavoin kuin suomalaisen käyttöä kuvaannollisesti sanaa *sivipirikko* henkilöstä, joka on henkisesti murtunut. Tosin tässä suomalaisen sanan käytössä metafora vielä on elävä, joten emme oikeastaan voi puhua mistään varsinaisesta merkityksen muuttumisesta, kun sen sijaan *niais*-sanassa sen alkuperä on yleiskieltä puhuvan tajunnasta kokonaan häipynyt. Tämän *niais*-sanana uuden metaforisen käytön on niin ollen täytynyt esiintyä jo tuon ahtaamman erikoiskielen käyttäjään, metsästäjään, piirissä, jossa sanan alkuperäinen merkitys oli hyvin tunnettu. Ei siis liene aivan oikeaan osunut se väite, että *niais*-sanana merkityksen muuttumisen ainoana syynä on ollut sanan siirtyminen erikoispiiriin käytöstä yleiskielen käyttöön, koska sanan affektinen uusi merkitys jo lienee ollut erikoispiirin keskuudessa tunnettu, ennen kuin se tuli yleiskieleen. Oli miten oli, joka tapauksessa voimme täydellä syyllä yhtyä Meillet’n mielipiteeseen, kun hän toisessa yhteydessä sanoo:

»Tavallisimmin asian laita on niin, että vain oletusten avulla voidaan piirtää se käyrä, jota sanan merkitys on seurannut muuttuessaan toisesta merkityksestä toiseen.»

Olemme edellä hieman seikkaperäisemmin kosketelleet Meillet'n pääasiallisesti sosiaaliselle pohjalle rakentuvaa teoriaa, koska se monessa kohdin suuresti helpottaa sanan merkityksen muuttumisen ymmärtämistä. Tarkoituksemme on vielä kiinnittää suomalaisen lukijan huomiota erääseen viime vuonna Ruotsissa ilmestyneeseen, kielentutkijoille hyvin mielenkiintoiseen tutkielmasarjaan, jonka on julkaissut prof. H. S. NYBERG nimellä *Orientering i språkvetenskap* ja joka sisältää Upsalan yliopiston »Språkvetenskapliga Sällskapet»-nimisessä yhdistyksessä pidettyjä luentoja. Eräs näistä on prof. Nybergin esittämä tutkielma *Betydelseutvecklingens problem*, joka on tämän kirjoittajaa erikoisesti kiinnostanut ja johon haluaisimme tämän yhteydessä viitata. Prof. Nyberg asettuu tässä julkaisussaan yleensä Meillet'n sosiaalisen teorian kannalle ottaen lähtökohdakseen tämänkaltaisissa tutkimuksissa usein ennenkin mainitun esimerkin *operation*, joka erilaisissa yhteiskuntapiireissä saa aivan erilaisen merkityksen: lääkäri, jonka kielestä sanan merkitys lienee saanut alkunsa, käsittää sanalla toista kuin matemaatikko, ja tämä taas toista kuin finanssimies tai sotapäällikkö, joten siis sanan merkitys on muuttunut sen mukaan, mihin yhteiskuntapiiriin se on joutunut. Tekijä puhuu hieman hämärästi merkityksen vaihtumisista (betydelseskiiftning), merkityksen siirtymisistä (betydelseförskjutning) ja merkityksen kehityksistä (betydelseutveckling), joista ensimmäiset tapahtuvat ajan poikkisuunnassa, saman ajanjakson kuluessa, kahden jälkimmäisen tapahtuessa ajan pituussuunnassa, niiden ollessa historiallisia ilmiöitä; »merkityksen vaihtuminen» tapahtuu siten, että sanan okkasionaalinen käyttö käsittää vain osan sanan usuaalisesta merkityksestä, mutta antaa tälle osalle uuden sisällön, tai siten, että okkasionaalinen käyttö on assosiaatiosuhteessa usuaaliseen merkitykseen; »merkityksen siirtyminen» taas syntyy siten, että jokin okkasionaalinen merkitys vakiintuu ja siirtää usuaalisen merkityksen muun puolen syrjään, jolloin okkasionaalinen merkitys muuttuu usuaaliseksi (s. 159). Merkityksen vaihtuminen on tekijän käsityksen mukaan sekä merkityksen siirtymisen että merkityksen kehittymisen perusedellytyksenä. Selventääkseen edellä sanottua tekijä lausuu myöhemmin (s. 166): Merkityksen vaihtuminen aiheutuu siitä, että (puhujan ja puhutellun) tilanne ja sen kielellinen symboli muodostuvat yhdessä vuorostaan toisen tilanteen symboliksi; sitten kun tämä toinen tilanne on täten saanut lainata kielellisen symbolin, se voi uusine kielellisine symboleineen muuttua kolmannen tilanteen symboliksi jne. Se, mitä tässä puhutaan tilanteesta, koskee myös käsitettä, josta tilanteesta on kysymys. Sitten tulee esimerkki: muinaisskandinaavin verbi *tigga*, joka alkuun merkitsi 'ottaa vastaan, saada', joutui mitä erilaisimmissa tilanteissa käytäntöön; jos lahjan saajana oli köyhä kulkuri, joka sai käyttää kaiken kykynsä lahjan saamiseksi, tuli tämä tilanne kielellisenä ilmauksenaan *tigga* köyhän kulkurin koko käytöksen symboliksi: koska hänen aina oli tapana toiselta pyytää ja rukoilla, *tigga*-sana sai merkityksen 'kerjätä almuja'. Tämä kerjuutilanne ja sen kielellinen ilmaus *tigga* saattoi muuttua uuden tilanteen symboliksi, kun henkilö, joka ei lain-

kaan kuulunut kerjäläisen piiriin, käyttäytyi kuten kerjäläinen: *hon tiggde och bad* (hän rukoili ja pyysi). On valitettavaa, että tekijä on valinnut varsinaisen esimerkkiaineistonsa suomalaiselle lukijalle niin oudolta alalta kuin seemiläisen kieliryhmän piiristä ja ennen kaikkea, että esimerkit on kauttaaltaan transskriboitu typografisesti vaikearakenteisilla kirjasimilla ja vaatisivat lukijaltakin erikoista perehtyneisyyttä kirjoittajan käyttämiin foneettisiin merkkeihin. Tutkimuksensa lopputuloksena tekijä panee merkille, että vanha kantaseemiläinen sanavarasto arabien kielessä on jäänyt elämään vain beduiinien karjanhoidon voimakkaasti erikoistuneina termeinä ja beduiiniyhdyskunnan uskonnollisissa ja yhteiskunnallisissa tavoissa; nämä elämän olot ovat luonnostaan erikoisen vanhoillisia, ja ne korvikesanat, jotka ovat tulleet käytäntöön erikoistuneiden sanojen tilalle ilmaisemaan sen yleisen merkityksen, mikä näillä alkujaan oli, ovat usein syntyperältään osoittautuneet olevan konkreettisesti maalailevia ja värikylläisiä, mitkä sanonnan ominaisuudet tavallisesti ilmaisevat nuorten ihmisten tapaa esittää ajatuksiansa. Esitetyt merkityksenmuutokset perustuvat ilmeisesti ensi sijassa yhteiskunnallisiin seikkoihin. Mutta niiden ohella tutkija on todennut, että kehityksen vaikuttimena on ollut (kuten jo puhe konkreettisesti maalailevista ja värikylläisistä sanoista osoittaa) pyrkimys korvata vanhat kuluneet sanat affektipitoisemmilla.

Eri merkityksenmuuttumisteorioihin tutustuessaan panee usein merkille sen havainnon, että kunkin teorian kehittäjä pyrkii näkemään ilmiöt enimmäkseen oman teoriansa valossa: PAUL ja WUNDT pääasiallisesti assosiaatioteorian, MEILLET ja tässä NYBERG sosiologisen, SPERBER affektiteorian, WELLANDER syntaktisen teorian valossa. Liian harvoin huomautetaan siitä, että kaikkein useimmat merkityksen muutokset lopultakin saavat selityksensä eivät vain yhden vaan useampien teoriain varassa ja että varsinkin affektiteoria merkityksen muuttumisen selittäjänä on jäänyt liian huomaamattomaan asemaan. Viittaan lopuksi ROLF PIPPINGIN lausuntoon (Språk och stil, s. 56): »Se kielimies, joka ei suurestikaan välitä tunteen osuudesta kielen elämässä, ei myöskään voi selittää koko kielen kehitykselle mitä laajakantoisinta ilmiötä, nim. kielen tyyllilajien erilaistumista».

Merkityksenmuuttumiskysymyksillä on myös pedagoginen puolensa. Emme malta olla tähän lainaamatta prof. Nybergin tutkielmasta, mitä hän sanoo kielten opettajan suhteesta merkityksenmuuttumisprobleemiin: »Kielenopettaja joutuu tekemisiin sen-ikäisen nuorison kanssa, että sanain merkitykset eivät silloin vielä ole ennättäneet vakiintua nuorissa aivoissa ja että kielellisen uudestimuodostumisen vaisto vielä on voimakas... Kielenopettaja, jonka tehtävänä on välittää kosketusta äidinkielen ja vieraan kielen välillä, huomaa toisinaan hämmästykseseen olevansa sellaisten tapausten edessä, joissa täydellinen yhtenäisyys oppilaan ja hänen oman kielenkäyttönsä väliltä puuttuu. Opettajan tulee silloin olla täysin selvillä merkityksenkehityksen problemeista, jotta hän välttyisi pane-masta oppilaan taitamattomuuden tai huolimattomuuden syyksi sellaista, mikä itse asiassa noudattaa toisia ja syvällisempiä lakeja». (s. 185). Tähän tekee kielipedagogin mieli omasta kokemuksestaankin yhtyä.

W. O. Renkonen.